

bylo známo pronásledovateli kacířských knih Ant. Koniášovi (1691—1760) a odsouzeno jím (v se-znamech knih zapověděných »Klíči« a »Indexu«) ke zničení. Další vydání, (3.) 1785. v Kutné Hoře u Frant. Vinc. Korce, (4.) 1864 v Praze-Karlíně u Vinc. Paseky, 1878 v Praze (»Českobratrské bibliotéky« č. IV, bez »Výhostu«), nemají věnování. R. 1910 vyšlo péčí Jana V. Nováka ve »Veškerých spisech J. A. Komenského«, vyd. Ústředním spol-kem jednot učitelských na Moravě, sv. XV. str. 379—466, vydání 6. Pořízeno je podle 1. vydání a opatřeno cenným úvodem, čteními rukopisu vratislavského a 2. vydání i četnými vysvětlivkami. »Výhost« tu otiskěn jako zvláštní spis (na str. 467—473); tak — mimo společná vydání s »Hlu-binou« — vyšel již 1819 v »Hlasateli« Jana Nejed-lého, 1878 v »Českobratrské bibliotéce«, při »Každodenních modlitbách křesťanských« v Preš-purku bez roku u J. Schauffa a v nových otiscích této knížky: 1879 v »Českobratrské bibliotéce« 1882, 1886. (vydání obálkové) a 1900, vesměs v Praze.

Do němčiny přeložil »Hlubinu« r. 1734 Ondřej Macher (1698—1762), Slezan z Bílska, tehdy ka-zatel české osady berlínské, a připsal pruskému králi Bedřichu Vilému I. a jeho choti.

CENTRUM SECURITATIS,

TO JEST

SVĚTLÉ VYMAĽOVÁNÍ,

jak v samém jediném Bohu a pokorném se jemu na všecku jeho vůli oddání a poddání všechna dokonalá přítomného života bezpečnost, pokoj a blahoslavenství záleží,

Žalm 31, v. 25.

Zmužile sobě číňte a posilní Bůh srdce vašeho, všickni, kteříž nadějí máte v Hospodinu.

LÉTA PÁNĚ MDCXXXII [1].

Svět jest kolo, jenž se točí,
prudce chvěje, hlučí, zvučí.
Kdo mu v centrum neusedne,
zamotá se a vypadne.¹

¹ Vydání amsterodamské z r. 1663 má nadpis: »Centrum securitatis, to jest Hlubina bezpečnosti, aneb . . . Vydáno nejprv v Lešně 1633. A nyní znovu v Amsterdamě MDCLXIII« a místo rýmovaného přízvučného čtyřverší tato 4 časoměrná dvojverší:

Svět se točí vůkol, vůkol v světě všecko se válí,
zhůru dolů, sem tam v něm všudy všecko chodí.
Ač nechodí: létá, kácí, převrací se kotrlcem,
málo co svým řádem kráčeje, všecko maní.
Sám jediný světa Pán (nade vším, pode vším,
skrze všecko jda), světu sám věčná podpora, pevně stojí.
Ó blaze, kdož v centrum věčném usadí se! Na věčnost
v srdci božím svému srdci nalezne pokoj.

Tyto verše vzal již r. 1672 V. Rosa do předavku k své mluvnici »Čechořečnosti« 507–508 s vlastní puristickou opravou: v střednosti věčné m. v centrum věčném.

ILLUSTRISSIMO,
vere generoso, vere magnifico Domino,
DOMINO RAPHAELI,
COMITI IN LESNO,

palatino Belsensi, ducatus Czartoriensis in Russia, nec non in Wlodawa, Baranow, Romanow et Radzimin domino hereditario, capitaneo Rubiessoviensi etc. etc.,

Domino euergetae meo et multorum benignissimo.

Illustrissime Domine, Patrone grafiose!

Non ignorat Illustrissima Magnificentia Tua (quam Deus multiplicis sapientiae spiritu adimplevit) omnium mobilium centra immota esse; mobilium dico, quae constantem et ordinatum aliquem a natura vel arte habent motum. Ita enim esse experientia constat; nec aliter esse posse ratio evincit. Magnus ipse mundus, quem ex mobilibus et immobilibus mira arte sapientissimus complicavit Creator, exemplo est; cuius visibili caelo (quod in creaturarum suarum usum volubile esse voluit) pro immobili centro posuit terram eamque

NEJJASNĚJŠÍMU,

v pravdě urozenému, v pravdě vznešenému Pánu,

PANU RAFAELOVI, HRABĚTI LEŠENSKÉMU,

vévodovi Belzskému, dědičnému pánu knížetství Czarloryského v Rusku a na Włodawě, Baranowě, Romanowě a Radzymiń, starostovi Grubešovskému atd. atd.,
nejmilostivějšímú panu dobrodinci mému a mnoha jiných.

Nejjasnější Pane, milostivý patronel

Ne neví Nejjasnější Vznešenost Tvá (již Bůh naplnil duchem mnohostranné moudrosti), že středy všech pohyblivých věcí, jsou nepohyblivé; pohyblivých věcí pravím, které od přírody neb umění nějaký stálý a spofádaný mají pohyb. Tak že jest, známo ze zkušenosti; a jinak že býti nemůže, prokazuje rozum. Sám veliký svět, jež z věcí pohyblivých i nepohyblivých s podivuhodným uměním sestavil nejmoudřejší Stvořitel, jest toho příkladem: jeho viditelnému nebi (které chtěl k prospěchu svých tvorů míti oláčivým) za nehybný střed položil zemi a jí upevnil na základech jejích, aby se nepohnula na věky věkův (Zalm 104, 6). Ale poněvadž i na samé zemi (ba i v útrobách jejích) jednak přirozený rozmanitý a muhotvárný nachází se pohyb, jednak v prchlivosti své někdy Bůh přenášívá hory, hýbává zemi s místa jejího a otrásává sloupy jejími (Job. 9, 5, 6), konečně pak svatými proroctvími je zvěstováno, že sama země jednou uteče [před tváří boží] a místo jí nalezeno nebude (Zjev. 20, 11); rovněž poněvadž roz-

ltní tvorové, andělé a lidé, at na nebi, at na zemi postavení, v stálém jsou zmlátáni (až do únavy se mořice, totiž tčkaním myslí po představách věcí, rozmanitým náběhem vůle na předměty jejího chění a odběhem od nich a konečně rozmanitým vynakládáním sil svých, aby některých věcí si dobyli, jiné s cesty uklídili): nezbytno jest hledati něčeho jiného nehybného, co by veškerým tvorům za věčný mohlo býti střed.

A takovým středem jest ono první a poslední, nejvyšší a nejspodnější, počátku, prostředku i konce prosté, od sebe, sebou, v sobě trvající, nestvořené, nepostižitelné, neporušitelné, věčně blažené JSOUCNO, blahoslavený a vzývání našeho hodný Pánbůh náš, o němž moudře pravil jeden z mudrců, že je kruh, jehož střed je všude, obvod však nikde. To kdysi ukázáno bylo prorokům ve vidění: vidělt svět plný větru bouřlivého, s plápolajícím ohněm, bleskem z ohně vyšlehujícím a sem i tam polétajícím, a jakás zvířata podivného tvaru a kola děsně vysoká, všude oči plná, kterými zvířata ona vznášejice se a spouštějice sem tam s sebou pohybovala, kamkoli šla, s hlukem přemočným atd.; konečně však uviděl Pána na stolci slávy sedícího a padl na tvář svou před ním (Ez. 1, 4—28). Ó blažených těch, jimž dáno je skrze tolik tak velikých kolotání a závratných zmatků věcí pomíjejících na konec přeče proniknouli k onomu blaženému středu věčného poklidu!

O tomto předměť něco načrtati, dána mi byla příležitost před osmi lety, Nejjasnější Pane, když ve vlasti dosud ještě jsa vyhnanecm a s ostatními pobožnými vřnami pronásledování mnohých jsa zmlátán ani v jeskyních Abdiasův [1. Král. 18, 4] ani v slujích lesních [1. Král. 13, 6] ani kde jinde dosti jsem nenacházel bezpečnosti neb klidu. Z rozličného totiž nepokoje a zmatku myslí a z útěch vyhledaných u Boha v jeho svatyni (Písmu) zrodil se konečně tento přítomný traktát, nazvaný HLUBINA BEZPEČNOSTI, v němž pokusil jsem se to jediné živé vyjádřiti a tak předvésti, aby se mohlo zrovna hmatati, co řekl prorok, že důvěřovati jest Hospodinu na věky, poněvadž v Hospodinu jest SKÁLA VĚČNÁ (Isai. 26, 4). Rozmanitými, pravím, způsoby jsem se přičinil představití to názorně před oči čtenářů, že viditelné a časné

věci jsou ve zmateném a zmotaném kolotání a samy sebou spějí k záhubě, že nedá se nížádnému tvorů nalézt bezpečnost neb klid, leč v tom, od něhož mají původ své jsoucnosti a na němž jsou závislí, a že každému člověku to jediné jest potřebné, aby vybavě se z obvodů věci uzavřel se v střed věčnosti, to jest: aby odpřisáhna se všeho vedení vlastním neb cizím rozumem, z kořen vytrhna všechnu svobodu vůle vlastní neb cizí, dočista zniče všechny síly vlastní neb cizí, svěřil se pod řízení onomu jedinému, jenž konaje všechno ve všech milosrdenství koná na těch, kdo vrhají se v klín milosrdenství. To je to blažené, jen těm, kdo jsou ze školy Kristovy, známé zapření sebe: duch totiž dobře zřízený ke konání a trpění každé boží vůle.

Knížka tato, již tehdy několika pobožným z našeho národa ve známost daná a po různu opisovaná, z usnesení a na rozkaz představených vychází na světlo. Poněvadž však tiskařským lilem probíhá za přítomnosti Tvé Nejjasnější Vznešenosti, nemohl jsem jinak než připsati ji nejslavnějšímu jménu Tvému nejen z osobního přátelství ke Tvé Vznešenosti (které vskutku je tak mocné, že cokoliv ať sám sebou, ať skrze jiné mohu, tím vším z hloubi duše si přeji sloužit slavné Tvé pověsti), ale i pro osvědčení obecné vděčnosti za dobrodíní, která's prokázal nám, vyvrhelím světa, božímů však (jak ponížene doufáme) lidu zvláštnímu [2. Mojž. 19, 5]. Vždyť ty, které vyvrhlo moře světa proti Kristu zuřícího, nejvyšší měrou rozbouřené, Ty's, PANE, přijav na břeh svých panství milostivě ohřál a ohříváš v klínu Svě přizně. Tímto znamenitým křesťanským činem Svě jméno, sice již předtím slavné, proslavil's ještě šíře a dále po světě křesťanském; leč důvěřujeme, že od Krista (jenž slibuje, že ani číše studené vody, podaná ve jméno jeho, nebude nechána bez odplaty, Mark. 9, 41) schystána je TOBĚ a SEMENI TVÉMU za to odměna. Konečně zdálo se nám užitečným Tobě, bohatýru mnoha jazyků znalému (který, jak vím, čítává ne nerad i naše spisy) podatí toto dílko mající ráz takový, že může od zaměstnání pojících se k sobě jak články železu přece jednou odvolati v ústraní myslí. Budeť jím bezpochyby podán podnět k přemýšlení, jak marné jsou naděje smrtelníků, jsou-li skládány v cokoliv jiného kromě v Boha; jak marné jsou radosti,

jsou-li vyhledávány jinde než v Bohu; jak marná jsou snažení, jsou-li opřena o jiné záměry než boží. Odtud bude patrné, že není možno nic jiného, než aby ti, kdo krouží po obvodech životních zaměstnání a nedovedou uchýliti se v střed klidu, byli zvratným vírem schváčení, zhroutili se, zašli.

Přijmi tedy, Veliký Ochránce, s obvyklou laskavostí tento dáreček, rozměrem nepatrný, užitkem znamenitý! Co menšího v kruhu nad střed? A přece je základem celého obvodu. Buďsi tedy maličké, na způsob STŘEDU, co Ti podávám, podávám Ti základ věčného klidu duševního. A líbí-li se Ti, podávám Ti v něm zástavu za ona větší díla, jež mám v pevném úmyslu vytvořiti ke cti Tvé a Tvého LEŠNA, uchová-li nás Bůh při životě. Co to jest, dobře víš, Pane, který's již poznal a plně pochopil, že ta věc více se vztahuje ke cti BOŽÍ než k Tvé (ale i k Tvé). Buď zdráv, Nejmilostivější Ochránce náš; odevzdávám Tě v ochranu středu milosrdenství BOŽÍHO, KRISTU.

V Lešně 24. října 1633.

Nejjasnější

Tvé Vznešenosti

oddaný sluha

J. A. K.

Čtenáři křesťanský, zdráv buď!

Knížička tato, před některým rokem v čas nebezpečnosti, utíkání a skrývání se v vlasti ještě sluh božích sepsaná, nyní teprv na světlo se dává; proto že nejedněm pobožným do rukou se dostavši, k utvrzení v Bohu stálé naděje platnou býti pomocí shledána jest. A zdaž vždycky, dokud na světě jsme, v nebezpečnosti nejsme? Zdali všudy, kudy chodíme, i na samých pobožnosti cestách mezi osidly nekráčíme, a to všickní bez výminky, i nejsvětější? Nebo zdali všickní svatí toho nepocítovali? Zdali sám Pán náš, v našem těle na světě byv, nástrahami otáčín nebyl? Všechněm tedy vždycky a všude o nějaký jistý a pevný základ bezpečnosti [s] strany duše i těla starati se potřebí. Čemuž knížička tato, pobožně z Písem sv. sebraná, poučí. V níž najdeš-li, čtenáři, zvláště z počátku, něco tvrdého a neobyčejného, buď v věcech neb slovích (jako dependenci, centrum, samosvojnost, jinudost, a jest-li co víc), na tom se nezastavuj; věci zvláštní zvláštními slovy musely se vypovědíti, kteráž však i vysvětlena sou dostátečně, i o maličké jim přivyknutí činiti jest; porozumíš potom, že se o věcech těch zvláštních jinak nemůž jadrněji mluvíti, jako tak. Bůh dejž toho srdcím dobrým dobře užití pro slávu svou, Amen.

V Lešně Polském 16. Augusti 1633.

Rozložení traktátu tohoto.

Traktát tento vypisuje naši	bytnosti	{	původ, dependenci, kap. 1,		
			základ a pevnost, centrum, kap. 2,		
	bídnoti (jenž jest bytnosti zá- lostné zvi- kláná a na- posledy za- hynutí, kap. 3. a 4.,	příčiny	{	počátek, samosvojnost, k. 5,	jinak { pýcha, slepota, zoufalán.
				prostředek, jinudost, k. 6,	
lékař- ství, o němž,	co jest? Navrácení se do centrum, jehož se	{	důvodové kladou, v k. 7.;	ukázání děje se v Kristu, k. 8	
			dochází skrze resignaci, t. ode- vzdání vůle své Bohu; o čemž kap. 9;		
jak se ho	užívá; kdež o užitích ode- vzdanosti,	{	jak sladci jsou. k. 10;	jak marně proti tomu rozum odmlouvá, kap. 11;	
			ostříhá { skrz konání povin- nosti, kap. 12., skrz třístrážné, bed- livost, pokoru a mod- litbu, kap. 13.		

Kap. I. Co Bůh a co svět a jak všudy v světě jeden tvor druhým stojí, všechno pak Bohem.

Veslavný Bůh, od něhož svět tento, se vši svou plností vyplynul, tak v něm divně a moudře všechny všech věcí bytností pořádal a sprovíjel, že všechny sic od něho veřejně, obzvlášť pak jedna každá od druhé svou dependencí, to jest jako zavěšení nějaké má, na němž se drží, a neb jako základ, na němž stojí.

Spořádání světa,
aby jedno
druhým stálo.

Sám zajisté bytná bytnost jsa a podstatná podstata, Jehovah, sám od sebe, sebou a pro sebe, od věků zůstává neobsáhlý, neskonální, neproměnný, nepohnutelný, nepostizitelný, blahoslavený Bůh, když kromě sebe něco sobě podobného, viditelného však, učiniti chtěl (což by obrazem jeho bylo a stvořením sloulo), sebe samého tomu postavil za základ, tak že vzdělaný tento od něho svět se vším, což obsahuje, na Bohu visí a leží všechen; jakž písmo dí, že z něho, skrze něho a v něm jsou všechny věci (Řím. 11, 36) a pro vůli jeho že trvají i stvořeny jsou (Zjev. 4, 11).

Základ světa
božská bytnost

Trvají pak Bohem všechny věci nápodobně tak, jako: (1.) obraz v zrcadle oblesknutý obrazem živým, od něhož se obleskl;

Podobenství
toho čtvero.

nebo nech ať živý tento odstoupí pryč, onen v zrcadle hned zmizí; a neb (2.) jako stín tělem, od něhož se stíní; kteréhož těla odstavíš-li v stranu, stín hned ničímž jest; a neb (3.) jako kolo cícínem se dělající svým centrem, z něhož se dělá; nebo hne-li se centrum z místa svého, okolek se hned trhá a okolkem bytí přestává; a neb (4.) jako strom kořenem svým; kterýž přestane-li stromu zdržovati a jemu vláhy dodávati, on se zvrátí uvaďne a na nic přijde. Tak zajisté svět tento není nic než viditelný stín neviditelného, v světle nepřístupitelném bydlícího Boha a viditelný, v zrcadle očí našich oblesknutý obraz té neviditelné, na věky samé sebou živé bytnosti a viditelný okolek, od neviditelného centrum se táhnoucí, a viditelný strom, z neviditelného kořene božství vyrostlý. Kteráž podobenství patrně nám (váží-li je kdo pilně) rozdíl mezi Bohem a světem, to jest mezi Stvořitelem a stvořením, ukazují.

Rozdíl mezi
stvořením
a Stvořitelem.

Bůh jest sám od sebe a pro sebe bytná bytnost, kterýž, by pak žádného světa nebylo, vždycky jest a sám v sobě ten týž trvá od věků na věky. Svět pak toliko jest případně, pro vůli boží a do vůle boží, bytnosti sám z sebe žádné nemaje, než z Boha toliko, jehož stín a oblesknutý obraz, okolek a výrostek jest. Jediný učinil svět, proto že sám jediný jest, aniž kromě něho jaký Bůh; a však jediný ten svět rozličnými tvory naplnil, proto že nestihlá bytnosti božské krása jedním něčím vyobrazena býti nemohla. K ukázání však jednoty podstaty své tak předivně všechny

Spojenost a svázanost tvorů.

tvory spojil a vespolek svázal, že se vždy jedno druhého drží a jedno druhým stojí, tak podobně jako v řetězu článek na článku visí a neb na stromě ratolest z ratolesti vyrostá.

Sebe zajisté, jakž řečeno, za základ všemu položil, postavil nejbliž sebe anjely, duchovní též bytnosti, a dal jim správu oblohy (jakž se namítá 4. Ezdr. 8, 22 a Platonici smýšleli, i sám Aristoteles); obloze pak poručil správu žvlů; žvlům správu těch věcí, kteréž se z nich rodí; což se již dlouhým páteřem táhne. Rozkázal zajisté Stvořitel, aby každý živel z sebe plod dával, a to buď samotně, do klína jiného živla (jako oheň z sebe aby dával světlo, teplo, blýskání, hřmání etc. do povětří; voda, též do povětří, páry, mhy, oblaky, deště, sněhy etc., do země pak zlato, stříbro a jiné kovy, kteříž že z vody jsou, tekutost jejich svědkem jest; země také aby dávala kamení) a neb společně scházejíce se spolu aby vyvodili jiné a jiné tvory, jako byliny a stromoví. Ovšem pak živočichové z rozdílných žvlů povstávají a podle toho v rozdílných živlech-byt mají. Ryby jsou z vody a v vodě; ptactvo z větru a v větru; zeměplazové z země a v zemi; ohnižil (pyrausta) z ohně a v ohni etc.; všecko to však s přimíšením jiných žvlů, jakž čí přirození.

Vidíme tedy, že všechny věci z Boha plynou, a však jedny skrze druhé, tak jako se z jedné studnice na mnoho stran voda po trubách rozchází.

Cemuž k plnějšimu ještě pochopení vidí mi se napřed dotknuté o stromu. Přirovnání světa k stromu.

a kořenu jeho podobností šře porozvrčí; a nebude bez užtku.

1. Viditelné stojí na neviditelném.

Předně zajisté, co na stromu povrchně hledíc vidíme, kmen jest a neb peň, ratolesti, list, ovoce; což pak nevidíme, ale rozumíme, jest pod zemi ukrytý kořen, z něhož strom vyrostl a na němž stojí.

Tak v světě, co vidíme, jest nebe, země, moře a rozliční v nich tvorové; což pak nevidíme, ale tomu všemu za základ státi rozumíme, Bůh jest, tajná, ukrytá, smyslům nepochopitelná bytnost, a však bez níž svět státi nemůže, ba ani se státi nemohl.

2. Všecko z neviditelného jde.

Za tím, cokoli jest na stromě, až do toho nejmenšího pupence, všecko z kořene, ne odjinud, pochází. Z kořene zajisté nejbliž vystupuje kmen, z kmene vyrostá haluzi; haluzi se zase na ratolesti rozrostají, větší a menší; z ratolestí rostou větve; z větvoří list, květ a ovoce.

Tak z Boha, věčného toho kořene, vyplývá bytnost; ta se dělí na duchovní a tělesnou, a tak vždy dále až do té poslední osobné bytnosti jedné každé věci.

K tomu, jakož strom od kořene tři věci má:

3. Bytnost, život, vlastnost.

1. sílu a moc; kořenem zajisté stojí, aby se nezvrátil; 2. vláhu a život; z kořene zajisté mizu pije a po ratolestech rozsílá, již se ony obživují, zelenají, kvetou, rostou; 3. přirození a vlastnost; z kořene zajisté rozchází se neviditelná moc, listí a ovoce jednomu každému stromu formující, jak přirození jeho s sebou nese, tak že hruška vrbového, lípa fíkového, trn

vinného etc. květu, listu, ovoce roditi nemůž, než své vlastní:

tak kořenové světa a tvorů tři jsou: moc, moudrost a dobrota boží. Mocí zajisté jeho stojí všecko, kterouž kdyby odjal Bůh, v nic by se obrátil svět, tak jako prvé ničímž byl. Protož každá bylinka, každý kamének, každý prášek, před očima našima stojící, jest viditelným znamením neviditelné přítomné boží moci, kteráž jej sebou v bytu drží. Ovšem pak živých tvorů se hmyzení, jako i vlastní naše (ne naší, než boží mocí se dějící) dýchání, přítomnou neviditelnou moc boží nám k spatření představuje (Řím. 1, 20). Dobrota pak boží tvory sebou zavlažuje, jednomu každému toho, což k jeho zachování a zrůstu přináleží, dodáváje. Naposledy všudy rozlitá boží moudrost působí, aby jeden každý tvor tím byl, čímž býti má, i zase sobě podobný plodil, bez matení a míšení přirození.

Aniž mi tu kdo na odpor nastupuj, že mnohé v světě věci jinak jsou, než býti mají a přirození jejich vyhledávalo; ku příkladu, že ďábel a člověk zlí jsou a zlé ovoce (hříchů a ohavností) přinášejí, ješto kořen života jejich, Bůh, dobrý jest. Nebť i při stromu podobnou věc vidíme, a však tím kořen nebývá vinen; jmenovitě, že když se cizí roub do stromu štípí a ujme se a vyroste, nese ovoce, ne jaké by kořen chtěl, než jakého přirození sám jest. Tak když anjelé a lidé cizí símé v srdce pustili, zlost, a ta se ujala, již podlé ní ovoce nesou, ačkoli

Odpor s odpo- vědí.

-na dobrém kořenu stojí a jeho vláhou se zapájejí;
co tím kořen vinen?

4. A to vše
jedno skrze
druhé jde
mediate.

Naposledy rozumíme také, že ačkoli Bůh všechno ve všech dělá, nedělá však immediate a zázračně nějak, než prostředkováním samých tvorů. Odkudž sic hloupým se zdá, že, což se děje, samo se děje aneb jedni jen tvorové při druhých dělají; však i tu jest dokonalá opět k stromu tělesnému podobnost. Nebo ačkoli na stromě visící ovoce ne samého kořene se drží a neb z něho immediate vláhu pije, než drží se větve a od ní po stopce vláhu přijímá, hloupě by se však kořene odčítalo, poněvadž z něho původně všechno plyne celému stromu. Běře zajisté jablko vláhu z nejbližší ratolestky, ale ta odkud? Opět z jiné, již se drží; a ta opět z té, z níž vyrostá, až se přijde do kmene a naposledy do kořene, z něhož všechny ratolesti, a co na nich jest, jedno skrze druhé vláhy dostávají. Tak jest s námi tvory. Ku příkladu: mám já a cítím v sobě život. Odkudž jest ten? Z Boha mi, ne odjinud plyne; tak tím jsem jist, jako že polední světlo z slunce (a ne z hvězd neb odjinud) pochází. Ale jak ve mně ten život působí Bůh? Zdali bez prostředků, zázračným nějakým (jako na počátku v Adama) vdechováním? Nic; ale skrze prostředky. Život zajisté ve mně drží se horkostí ohně, kterýž ve mně jest. Oheň ten drží se ve mně proto, že z mastnosti krve, kteráž ve mně jest, potravu má. Krvě mi se zažíváním pokrmů a nápojů dodává. Pokrmové a nápojové vyrůstají mi z žívlů, z žívlů pak aby ty věci vy-

rostaly, obloha k tomu světla, tepla, vláhy a tajné své moci dodává. Obloha pak aby to působila, poručil Bůh a ji k tomu nastrojuje (Job. 38, 33. 37). A tak tedy Bůh skrze ty věci dělá, proto že i původně všechno od něho plyne, ačkoli jedno skrze druhé jako po trubách, i on sám všeho toho ve všech stupních tajným ředitelem zůstává (viz Job. kap. 36, 37, 38, 39 etc.). To jest, což Bůh sám dí: Já vyslyším nebesa a ona vyslyší zemi, země pak vyslyší obilí, mst a olej, a ty věci vyslyší vás (Oze. 2, 12) [Oze. 2, 21. 22]. Podobně cítím v sobě rozum, znám, vím a umím něco (nebo v nás, ne v hovadech složil rozumnost). Odkud to? Obloha mi dala komplexí, to jest vtip a pamět, jemnější neb mdlejší. Ale odkud to vzala obloha? Bůh prvé rozdělil planetám moci k vlévání jich v tvory nižší, a aby v den početí a narození něho tak neb tak paprskovali, on je rozsázel (Job. 38, 33. Sirach. 43, 11). A tak tedy od něho, i že vtip mám, i že tak mnoho neb málo mám, jest; a však skrze oblohu. Rozněcuji-li v sobě rozumnost čtením knih neb posloucháním lidí moudrých neb přemýšlováním vlastním, i to vše od Boha. Nebo kdo k tomu chut dává? Kdo occasí a příčin naskýtá? Kdo těm, kteříž i pro mne užitečné knihy psali, vnukal? Kdo tomu, kterýž mi někdy moudře mluvil, v ústa vkládal? Kdo, pravím, než Bůh? Nebo byť pak i oni jedni od druhých brali, od koho pak nejprvnější? K studnicím se vždy přijíti musí. Kde běře rozum a řeč (ještě pravím), kdo něco užitečného mluví? Kde sluch a pozornost, kdo užitečně poslouchá? Odkud ovšem přemýšle-

jičímu užitečného něco na mysl vpadá? Bůh, Bůh jest, blahoslavená a nepřevážená ta studnice, z níž bytnost, živost, rozumnost, prospěšnost naše, a co koli který tvor má, všecko plyne. A tak sum-mou všechny věci od Boha, jedny skrz druhé vy-rostají, až do toho nejtenšího vlásku, nejdrobněj-šího prášku, všechny se jeho mocí a vůlí dějí, až i do toho nejmenšího červíčka hnutí, proto že ani ten nejmenší lísteček na stromě, ani nejmenší jeho žilka od jinud než z kořene vláhy a živnosti míti nemůže.

Kap. II. Že pravá bezpečnost, pokoj, trván-
livost a šťastný způsob jednoho každého
tvoru v centrum záleží.

Porozuměli sme, odkud všechny věci bytnost berou; v čem pak trvánlivost a pokojné bytnosti té užívání záleží, jiná jest otázka, od oné něco rozdílná. Kteréz k vysvětlení jiné sobě podobenství vezmeme: podobenství kola. Nebo i Bůh sám Ezechielovi proroku běh světa vi-děním čtveronásobního kola ukázal (Ezech. 1.), i Ezdrášovi na běhy světa tážícímu se odpovídaje řekl: K okršlku sem připodobnil soud svůj; první se neuspíšili a poslední se neopozdí (4. Ezdr. 5, 42). A v knize Moudrosti napsáno jest, že všecko na počet, na míru a na váhu spořádal Bůh (Moudr. 11, 21). Počet a míra tvorů k vševědoucnosti boží náleží. Váze tuto trošičku budeme vyrozuměti mocí rozvažováním kola, poněvadž nic kolu po-dobnějšího není jako váha.

Kolo tedy tři věci v sobě má: cen-
trum, okršlek a paprsky. Centrum jest
prostřední kola puňkt, z něhož ob-
veden jest okršlek; okršlek jest otočení okolo
centrum; paprskové jsou linie od centrum k o-
kršku rozvedené (kteréz v vozním kolu špice,
v mlýnském ramena slovou). Tak jest kolo světa.
Centrum jeho jest Bůh, od věků na věky sám
v sobě, nespátřitedlný; kterýž však chtěje se spa-
třitedlným učiniti, učinil okolo sebe viditedlný
okršlek, jenž jest svět tento, a naplnil jej tvory
rozličnými, kteříž všickni z něho jako z centrum
vynikajíce, rozcházejí se jako na prostranno, tak
že se každý svou zvláštní pro sebe bytnost
míti zdá.

Již pak v čem trvánlivost, pokoj a bezpečnost
tvorů záleží, tato spekulací místně ukáže.

Předně, kolo když se točí, okolo cen-
trum se točí, kteréz nepohnuté u pro-
střed zustává. Tak kolo světa tohoto se točí usta-
vičně, bez přestání; centrum pak jeho, Bůh,
nepohnutě v bytu svým trvá. Točí se, pravím,
svět trojím způsobem:

1. vedlé místa; nebo i obloha s hvězdami dnem
nocí se vůkol točí i vítr sem tam chodě okolky
svými se navrácuje (Eccles. 1, 6) [i] vody do moře
a z moře zase tekou (ibid. v. 7) i všickni summou
tvorové z místa na místo přecházejí;

2. vedlé času; nebo vždycky jest v světě něco
minulého, něco přítomného, něco budoucího; léta,
měsícové, téhodnové, dnové v kolo jdou; což

Centrum v kole
co? Okršlek co?
Paprskové co?

1. Kolo světa
jak se točí?

bylo, bude ještě, a co přešlo, přijde zase, jakž písmo i zkušené mluví (Eccles. 1, 9);

3. vedlé podstaty; nebo nic nestojí v své váze: tělesné věci počínají se, rodí, rostou a hned větší, klesají, mizejí zase; rostou z živlů, a pobudouc v své formě trochu, rozprchají se v živly zase.

A to se ustavičně, bez přitruže děje, že jedno hyne, druhé nastává a vždy jedno z druhého se dělá; a tak v kolo jdou živlové, skrze rozličné formy procházejíce a vždycky se do své formy zase vracující. Obzvláště pak lidské pokolení s činy svými a příhodami právě v kole jest; jakž obšírněji v kapitole 4. ukázáno bude. Duchové a duše, ač se v podstatě nemění a nehynou, kolotají se však také, tím i jiným způsobem. Ale centrum naše nepohnuté jest, totiž Bůh, kterýž ani místem se nemění, proto že všudybytné jest (Deus est, řekl filosof, circulus, cuius centrum est ubique et circumferentia nusquam; Bůh (pry) jest kolo, jehož centrum jest všudy a okolek nikdež); ani časem, proto že všecko, pomínlé, přítomné, budoucí, jednostejně jemu vzdálené jest, totiž všecko před očima; ani naposledy podstatou, proto že on ten týž jest vždycky, v moci, vůli, umění, sám v sobě na věky blahoslavený Bůh.

2. Paprskové jak se s okolkem točí?

II. Paprskové v kole také se hýbí a točí s okrškem, a však rozdílně.

Nebo čím blíže jsou centrum, tím méněji a tišeji se hýbí, čím od centrum jsou vzdálenější, tím se prudčeji a násilněji zachvacují. Tak jest s námi tvory, zvláště rozumnými. Stojíme-li v Bohu (totiž paměti, rozumem a vůli jeho se

držíme), máme pokoj a bezpečnost; pakli se odtud vychylujeme k tvorům, nenalezáme nic než nepokoj a kolotání, čím dál, tím víc.

III. Každý paprsek dvoje má k centrum patření; jedno jako k svému počátku; druhé jako k svému konci. Nebo jakož z něho vybíhá k okršlku, tak od okršlku zase do něho vbíhá. Podobně všeliký tvor z Boha jest a k Bohu; z Boha vyplývá jako z studnice a k Bohu zase směřuje jako k cíli (totiž mocí boží všecko se děje a všecko pro boží slávu. Přísl. 16, 4).

3. Paprskové jak k centrum patří?

IV. Každý paprsek dvoje má centrum: jedno obecné to a neb společní, z něhož vybíhá a do něhož se vrací, druhé své vlastní, u prostřed sebe, skrze něž od onoho veřejného centrum k okolku a zase k němu zpět musí (proto že jakýkoli věci prostředek centrum slove). Tak každý tvor dvoje má centrum: jedno společné, jenž jest Bůh, učinitel a zdržovatel všeho; druhé své vlastní, jenž jest přirození [jeho], kteréž [jemu] Bůh přivlastnil.

4. Kolikero každý paprsek má centrum?

Vytkl zajisté Stvořitel jedné každé věci cíl a meze bytnosti její nařídív, jaká sama v sobě vniit býti má; a tolikéž jí zevnitř místo k vlastnímu bytu ukázal, na kterémž by přirozeně odpočívala, jinde pak, byla-li by odtud přenesena, násilně toliko se zdržovala a odtud k místu svému zase chvátała; tak že opět toto vlastní centrum dvoje bude: jedno centrum bytnosti, v němž přirození věci záleží; ku příkladu centrum vody jest tekutost, centrum ohně horkost, centrum země suchost, centrum včely medovatost, centrum hada jedo-

vatost etc.; a tak každá věc své vlastní přirození povahu, moc, formu (kteráž působí, aby věc tím čímž býti má, byla) přistvořenou sobě má; toliko že nevšecko to povrchu nám leží, nýbrž větší toho díl před očima a rozumem naším ukryto a zastřáno jest; a v tom smyslu přirození každé věci centrum její slove.

Druhé vlastní centrum jest bytu, totiž místa neb obydlí, od Stvořitele sobě vykázaného. Ku příkladu: Dvěma těžkým živlům, zemi a vodě, přivlastněno jest místo dole, nejniže v světě; i tlačí se to obé, a cožkoli z nich jest, dolů, aniž můž zhůru, leč by proti přirození vyzdviženo bylo, ale letí to přirozeně zase dolů. Na proti tomu lehkým živlům, větru a ohni, zhůru místo ukázal; protož neumějí se než zhůru pnouti. Nebo byť oheň i do materie zemnaté zavalán jsa v ní poněkud zadržán byl, plápolá však zhůru, a kam ho přirození táhne, ukazuje. Podobně vítr pod vodou se zdržovati nedá, jakž v nádobách větrem naplněných patrné; pakli i v podzemních místech jest, násilně toliko se drží, když není, čím by sic místo prázdné vyplněno bylo (poněvadž živlům všecko sebou vyplňovati a prázdného ani nejmenšího místečka nenechávati poručeno); sic přijde-li voda a neb země, rád on výše ustoupí. Magnésu kameni Bůh místo jeho v půlnoční straně ukázal, tak že kamkoli se odtud po všem světě roznáší, vždycky on předce k svému centrum se ohlédá a obrací, jakž v kompasových jazýčcích magnésem potřených vidáme. Podobně ten týž kámen k železu, jako by v něm centrum své cítil, se táhne.

Z toho tedy již nevyhnutelně a nepřemoženě jde to, že tehdaž jedna každá věc bezpečně, pokojně, libě, trvánlivě stojí, když v svém centru stojí, původu svého, odkudž jí bytnost plyne, se držíc a místa svého ostříhající. Dobře stojí anjel, když v poslušnosti Tvorce stojí; dobře stojí obloha, když u výsosti se vznášejíc svět obchází a obleskuje. Dobře zemi u prostřed světa ležící; dobře vodě po zemi se rozlévající; dobře větru nad svrchkem se proletujícímu; dobře ohni pod oblohou; dobře stromu kořenem v zemi, ratolestmi nad zemí; dobře rybě u vodě; dobře krtici v zemi; dobře včele v medu; dobře pavouku v jedu; dobře magnésu v železu etc.

Ale co pak člověk? Při tom se ovšem zastaviti sluší, poněvadž všecko toto jest k tomu, aby se, co člověk jest a v čem jeho šťastný neb nešťastný způsob záleží, vyzrozumělo. Dependenci jeho dvoje jest, proto že dvojitý má v sobě podstatu, duchovní a tělesnou; protož i dvoje centra. Tělesná jeho podstata jest to, což se na něm vidí, tělo, kteréž z živlů a z oblohy jest, proto že jest výtah všeho světa; v něm má země svou materii, v něm voda, v něm vítr, v něm oheň, v něm obloha. Hmotnost zajisté oudů co jest než zemnatost? Krev a jiné vlhkosti co než voda? Přirozená, v těle život zdržující horkost co než oheň? Všeho pak toho spolu se držení a stemperování (odkudž vtipu, povah a obyčejů rozdílnost) co než moc oblohy? Tato tedy člověka částka tehdaž dobře stojí, když v centru živlů a oblohy, totiž v slušném jich tempe-

Bezpečnost
každého tvorů
v centrum státi.

Příklad toho na
člověku.

ramentu stojí; to jest vnitřní těla centrum, centrum bytnosti neb podstaty. Centrum pak bytu neb obydlí jest, aby na větru bylo, ne v zemi, ne v vodě, ne v ohni. Tak stojíc dobře stojí až do vůle Stvořitele, kterýž sobě tu tvorů dependenci, kde a kdy a jak se mu líbí, přestěhovali v moci zanechal; čehož však jiným prostředkem nečiní, než skrze vynětí z centrum, jakž se v následující kapitole ukáže.

Duchovní v člověku podstata jest neviditelné to, což v těle přebývající je řídí, nesmrtelná duše, kteráž z nebe a z Boha immediate původ svůj má. Od něho zajisté na počátku jest vdechnuta a posavad nic není jiného než (jakž písmo dí) dchnutí Nejvyššího podobnými věcmi, jakož v Bohu jsou, obdařené, světlem totiž rozumu, k spatřování a rozeznávání všech věcí, a svobodou vůle, k činění a vyvolování čeho kolí. Tato tedy člověka částka tehdáž dobře stojí, když se Boha svého (jehož obraz, dchnutím jeho vytisknutý, jest) drží a z něho jak bytnost, tak i světlo a radu všech myšlení a činění svých bere; to jest centrum podstaty její. Centrum pak místa jest, aby uprostřed mezi Bohem a světem stála. to jest mezi Stvořitelem a stvořením prostředkovala, Tvořici sloužíc, tvorů služby sama užívající. A protož v tomto centrum jest odpočívání, bezpečnost a blahoslavenství její; pokud v poddanosti Tvorce stojí a nad tvory i svým tělem panuje, potud její důstojnosti.

Kap. III. Ze násilí, trápení, bolesti a zahynutí každého tvorů z vyvinutí se z centrum pochází; a jak se to při člověku děje.

Blazeť by anjelům, lidem, i všechněm tvorům bylo, kdyby v ušlechtilém tom spořádání božím stáli a v svém se jeden každý centrum ostříhal; kvetl by svět a třpytl by se dokonalou dokonalostí, nápodobnou té, kteráž v Bohu jest, oblesknutý jeho obraz jsa.

Ale což? Rozumní tvorové začali ^{svět v centrum} neřád, anjelé a lidé, že vystoupivše ^{nestojící jaký?} z centrum svého a je ztrativše, běhají a tčkají bez řádu sem tam, i jiné s sebou tvory zachvacující; tak že již svět jest jako vůz, kterýž svrchu dolů běže jezdece ztratil a kola se lámou a všechno s hřmotem běží na kusy se láme a na strany létá. A neb jako hodinový natažený stroj; jehož kdyby se hlavní kolo z centrum svého vysmeklo, jiné všechno bez zastavení se s hřmotem běží, hrčí, bije a lluče se, i láme třeba dotud, dokudž váhy nedoběhnou. Takový, pravím, řád v světě; a pravím, že původ toho anjelé jsou a lidé svým z centrum vystoupením; a však s vlastní svou škodou, trápením, bolestí a zahynutím. Což jak se děje, považme, na jiných napřed tvořích příklad vezmouce.

Ryba, vezmeš-li ji z vody a dáš buď ^{Příklad toho na} na vítr neb do země neb ovšem na ^{nerozumných} oheň, trápení má a umřítí musí; proto že voda jest centrum její, jinde jest bez centrum svého. Podobně vyjmeš-li krtici z země, ptáka z povětří, ohnižila z ohně etc. Tolikéž odejmeš-li